

BEVEZETŐ

A 2011-ben, a *Thalassa* folyóirat utódjaként alakult *Imágó Budapest* első elektronikus számát tartja kezében (persze csak virtuálisan) a kedves olvasó. Az elektronikus megjelenési formára történő áttérést a kor kényszerítette ki a szerkesztőségből, és úgy hisszük, hogy ennek pozitív hatásai lesznek folyóiratunk további fejlődésére. A legutolsó nyomtatott szám 2013 végén jelent meg, a 2014-es évet az átállás munkálatai töltötték ki. Egy korábban, saját erőből elkészített online számmunkat (ami a 2012-es, *IV. Magyar Pszichoanalitikus Filmkonferencia* írott anyagát tartalmazta, és amiért az egész szerkesztőség köszönetet szeretne mondani Dobos Elvirának és Kovács Petrának) az új technológiát letesztelve újraserkesztettük; ezt az érdeklődő olvasó 2014-es számként szerezheti be magának az *Imágó Budapest* online felületéről.

A jelen szám, ami a tehát 2015/1-es sorszámot viseli, a modern pszichobiográfiával foglalkozik. A pszichobiográfiát, amely a személyiség, az élettörténet és az életmű összefüggéseit vizsgálja a pszichológiai elméletek és módszerek szisztematikus alkalmazásával, Freud 1910-es *Leonardo da Vinci egy gyermekkori emléke*¹ című esszéje óta tartjuk számon. A pszichobiográfia sajátos szerepet töltött és tölt be nem csak a pszichoanalízis kulturális alkalmazási területének fejlődésében, hanem a kreatív személyiségpszichológiai háttérének idiografikus² szemléletű kutatásában is, amely jóval nagyobb területet ölel fel az alkalmazott pszichoanalízisnél. A pszichobiográfia azonban még ennél is jóval több, hiszen „öszönös” pszichobiográfusként ugyanezt a megközelítést alkalmazzuk mások és önmagunk megismerésekor, vagy gyógyítóként a páciensek élettörténetének feltárásában és értelmezésében is.

Az élettörténetek és életművek pszichológiai elemzése Freud eme úttörő munkája nyomán népszerűvé vált a pszichoanalízisen belül rendkívül, követői elsősorban a kiemelkedő kreatív³ sajátosságait vizsgálták ennek segítségével. A 1930-as évektől az amerikai személyiségpszichológiai kutatás Gordon W. Allport és Henry A. Murray nevével fémjelzett irányzata, a perszonológia is elköteleződött az élettör-

1 Sigmund Freud: *Leonardo da Vinci egy gyermekkori emléke*. In (uő): *Esszék*. Budapest: Gondolat Kiadó, 1982, 253-324.

2 Az idiografikus az egyénit vizsgálja, holisztikus megközelítéssel, szemben a nomotetikussal, ami az általánosságok megragadására törekszik sok egyén vizsgálatával. Az eredetileg Wilhelm Windelband nevéhez fűződő megkülönböztetést Gordon W. Allport vezette be a pszichológiába.

3 A kiemelkedő és a hétköznapi kreatív különbségeit lásd: James C. Kaufman. & Ronald A. Beghetto: *Beyond Big and Little: The Four C Model of Creativity*. *Review Of General Psychology*, 2009, Vol 13. No. 1. pp. 1-12.

téneti megközelítés mellett, és számos fontos aspektussal gazdagította a pszichobiográfiai hagyományt. A korabeli pszichoanalízist jellemző túlkapások (például a betegség hatásait kereső patográfiai szemlélet időnként kritikátlan alkalmazása) azonban a 20. század közepére bizonytalanná tették a pszichobiográfia helyzetét, és az ehhez kapcsolódó, a második világháború után a személyiségpszichológián belül rohamosan elterjedő mérési láz, a kvantitatív módszerek iránti lelkesedés háttérbe szorította az élettörténeti perspektívát. A 80-as évekig tartó „pangási” időszak egyetlen ismert, de annál jelentősebb pszichobiográfusa Erik H. Erikson volt, aki annak idején Murray munkatársa volt a harvardi egyetemen. Az 1980-as évektől – elsősorban a narratív pszichológia térhódításának köszönhetően – lassan újra elfogadottá és népszerűvé vált az élettörténeti megközelítés a személyiségkutatásban. Ez egyrészt lökést adott a pszichoanalitikus pszichobiográfia újrakedésének, másrészt az USA-ban kialakult egy lazán szervezett pszichobiográfiai „mozgalom”, amely sok szállal kapcsolódik a pszichoanalízishez, de egyrészt bátrabban merít a perszonológiai és narratív hagyományokból is, másrészt a klasszikus pszichoanalitikus pszichobiográfiánál jóval nagyobb módszertani tudatosság, precizitás és önreflektivitás jellemzi. Olyan szerzők sorolhatók ide, mint a jelen számunkban is szereplő Robert D. Stolorow – George Atwood szerzőpáros, William M. Runyan, Irving Alexander, Alan C. Elms, Dan P. McAdams, vagy a 2015-ös *Handbook of Psychobiography*⁴-t szerkesztő William Todd Schultz.

Magyarországon - a patográfiától még nem differenciálódva – viszonylag korán megjelent a pszichobiográfiai módszer alkalmazása, melynek legkiválóbb képviselője Hermann Imre volt. Hermann az 1920-as években öt kiváló, szakszerű pszichobiográfiát írt⁵, és ilyen irányú munkásságának úttörő jelentősége, hogy ő nem a művészi, hanem a tudományos kreatív pszichodinamikai feltételeit vizsgálta. A huszadik század folyamán hazai pszichoanalitikusok, pszichiáterek és pszichológusok tollából számos pszichobiográfiai és patográfiai munka született, amelyek – a viszonylag csekély módszertani tudatosság és a javarészt klinikai orientáció ellenére – biztosították a műfaj folyamatos jelenlétét Magyarországon⁶. Az utóbbi években azonban örömdetes megnőtt az érdeklődés a nem klinikai jellegű pszichobiográfiák iránt; leginkább a Pécsi Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskolájának elméleti pszichoanalízis programjában képződők, illetve a program és az *Imágó Budapest* holdudvarába tartozó szerzők alkalmazzák

4 William Todd Schultz (szerk.): *The Handbook of Psychobiography*. New York, NJ: Oxford University Press, 2005.

5 Hermann Imre: *Kreativitás és alkotás. Pszichoanalitikus tanulmányok*. Budapest: Animula, 2013.

6 Kőváry Zoltán: *Pszichobiográfia és patográfia Magyarországon 1912-1990*. *Imágó Budapest* 2013/3-4, 53-78.

kutatásaik során. További lépésként 2013 tavaszán a Magyar Pszichológiai Társaság nagygyűlésén lehetőség nyílt pszichobiográfiai szimpózium megszervezésére, ugyanezen év októberében pedig *Pszichobiográfia, patográfia: múlt, jelen, jövő. A művészetterápia technikai* címmel nemzetközi konferenciát is tartottak Budapesten. 2014-ben két teljes pszichobiográfia-könyv is megjelent, Bálint Ágnes *Pszichobiográfia és irodalom* című monográfiája⁷, valamint jelen sorok írójának *Pszichobiográfia: történet, elmélet, módszertan és kutatás* című kötete⁸.

Az *Imágó Budapest* jelen száma ezt a formálódó hagyományt szeretné tovább gazdagítani, elsősorban az alkalmazás területén. A tematikus szám ötlete akkor merült fel, amikor 2013 őszén az elméleti pszichoanalízis programban lehetőség nyílt egy pszichobiográfia-kurzus megtartására, és az azon résztvevő doktoranduszok egy része tanulmányt fejlesztette a kurzust abszolváló dolgozatát. A mostani számban közölt tanulmányok közül három tartozik ebbe a kategóriába, és nagy örömünkre szolgál, hogy mind a három olyan területet dolgoz fel, amely tovább tágítja a pszichobiográfiai kutatások fókuszát. Narancsik Gabriella írása Carl Gustav Jung nemrégiben megjelent *Vörös Könyvével* foglalkozik, és arra keresi a választ, hogy az miként tükrözi azokat a lélektani folyamatokat, amelyet a svájci pszichiáter Freuddal való szakítása nyomán élt át. Kővágó Pál rendhagyó témával jelentkezett, azt vizsgálja, hogy az informatikus-zseni Steve Jobs életének meghatározó pillanatai, hogyan hatottak az Apple-re és közvetve mindnyájunk életére. Salz Gabriella a világhírű táncos, Pina Bausch életét tanulmányozta, és Bausch kreativitáshoz vezető útját a modern pszichobiográfia „prototipikus szcénák” fogalmán keresztül világítja meg.

A tematikus szám tanulmányainak másik csoportját a pszichobiográfia klasszikus, a kiemelkedő művészi kreativitás személyes forrásait feltáró vonulatában kell elhelyeznünk. Bálint Ágnes a kortárs pszichobiográfia módszereit alkalmazva arra keresi a választ, hogy hogyan járult hozzá Osvát Ernő és Babits Mihály ahhoz, hogy Németh László felismerje, majd pedig kialakítsa önálló írói identitását. Kovács Petra Radnóti Miklós és Sík Sándor „százgyökerű” kapcsolatát elemzi, amely Szegeden kezdődött, később apa-fiú kapcsolattá alakult, és tetőpontja Radnóti katolikus hitre való áttérése volt. Krékits József hosszú és részletes tanulmányában Katona József életének és művének együttes vonásait kísérli meg elemezni lélektani szempontból, behelyezve a korba, melyben élt, és amelynek írni próbált. Az írás arra a kérdésre fókuszál, hogy Katonának a családjával való ambivalens érzelmi kapcsolata hogyan járult hozzá ahhoz, hogy írói pályafutása torzóban maradt; ennek elemzésében egyéni módon Krékits József a *Daseinanalízis* és a családterápiák koncepcióit is alkalmazza.

7 Bálint Ágnes: *Pszichobiográfia és irodalom*. Pécs: Kronosz Kiadó, 2014.

8 Kővágó Zoltán: *Pszichobiográfia: történet, elmélet, módszertan és alkalmazás*. Budapest: Oriold és Társai Kiadó, 2014.

Végül, de nem utolsó sorban egy pár szót szeretnék szólni a pszichobiográfia-szám egyetlen, nem hazai szerzőktől származó tanulmányáról. A Robert D. Stolorow - George E. Atwood - Donna M. Orange szerzőhármastól néhány éve már jelentettünk meg egy írást az *Imágó Budapest* 2012-es kreativitás-számában⁹. Az akkori és a mostani, Heideggerről szóló tanulmány megjelenést is a Robert Stolorow-val való személyes kapcsolat tette lehetővé, személyes közbenjárására ugyanis az *International Journal of Psychoanalytic Self Psychology* engedélyezte a cikk lefordítását és közlését. Segítségéért ezúton is szeretnénk köszönetet mondani neki. E szerzők közreműködése nem csak azért fontos számunkra, mert egy igen aktuális, sok port kavaró témával foglalkozik, és egy vitatott témát, a filozófiai gondolkodás pszichológiai gyökerezettségét vizsgálja. Emellett azonban Stolorow és Atwood a modern pszichobiográfia fejlődésében is komoly szerepet töltött be; a „pangás évtizedeit” követően elsőként használták a pszichobiográfiát vizsgálati eszközként 1979-es, *Faces in a Cloud*¹⁰ című könyvükben. Ebben olyan jelentős pszichológusok munkásságának személyes forrásait elemezték, mint Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Wilhelm Reich és Otto Rank. Stolorow-ék ezt követően kezdték kidolgozni „pszichoanalitikus fenomenológiának”, „alanyköziség-elméletnek”, majd „fenomenológiai kontextualizmusnak” nevezett szemléletüket, amely radikális szakítást jelentett a pszichoanalízis biológiai alapjaival és metapszichológiai felépítményével. A biológia helyett fenomenológiára, hermenutikára, strukturalizmusra és egzisztenciálfilozófiára épülő irányzat összetalálkozott a „tisza pszichológiát” hirdető Heinz Kohut szelfpszichológiájával; Stolorow és Kohut az utóbbi haláláig szoros baráti kapcsolatban álltak egymással. A fenomenológiai kontextualizmus jelentheti azt az episztemológiai bázist, amely a modern pszichobiográfia számára biztosíthatja a szükséges tudományfilozófiai alapokat; ezekre ugyanis a mai – zömmel amerikai – szerzők még nemigen reflektáltak.

A rég-új lap főszerkesztőjeként ezúttal is szeretnék minden kollégámnak köszönetet mondani, aki az elmúlt nehéz időszakban hozzájárult ahhoz, hogy az *Imágó Budapest* fent maradhasson és tovább haladhasson a számára kijelölt úton. Meggyőződésem, hogy ez az új kezdet lehetőséget biztosít a szerkesztő- és (az egyre bővülő) szerzőgárda számára, hogy a korábbiakhoz hasonló színvonalas munkákkal örvendeztesse meg a pszichoanalízis kulturális alkalmazása iránt érdeklődő olvasókat.

Budapest, 2015. március 26.

Kővágó Zoltán
főszerkesztő

9 George E. Atwood, Robert D. Stolorow & Donna M. Orange: Őrülség és zsenialitás a posztkarteziánus filozófiában: egy távoli tükör. *Imágó Budapest*, 2012/1: 15-34.

10 George E. Atwood, Robert D. Stolorow *Faces in a cloud: subjectivity in personality theory*. Northvale, NJ: Jason Aronson, 1979.